

УДК 373/374.011.2:5-044.247

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2025.6.13>

Анна ТИМЧІЙ

вчитель біології, Комунальний заклад загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 9 Луцької міської ради», вул. Банкова, 30, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0009-0000-0193-1526

Лариса КОЦУН

кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки і методики викладання природничих наук, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-002-3202-7561

Бібліографічний опис статті: Тимчій, А., Коцун, Л. (2025). Інтеграція позашкільної та шкільної освіти у формуванні природничої компетентності учнів. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 91–97, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.6.13>

ІНТЕГРАЦІЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТА ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПРИРОДНИЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

У статті представлена модель успішної інтеграції шкільної та позашкільної освіти, реалізована у роботі гуртка наукової студії «Природознавство», який працює на базі Волинської обласної Малої академії наук України за авторською програмою, завданнями якої є формування цілісної системи природничих знань, залучення учнів до активної науково-дослідницької діяльності, розвиток здатності розв'язувати комплексні проблеми шляхом інтеграції знань, опрацювання методик проведення експериментів.

Інтеграція шкільної та позашкільної освіти є визначальним чинником формування ключових компетентностей та успішної соціалізації здобувачів освіти. Функціональний потенціал закладів позашкільної освіти дозволяє нівелювати обмеження індивідуалізації навчання, зумовлені високою наповнюваністю класів у загальноосвітніх школах. Трансформація освітньої парадигми передбачає перехід від репродуктивної моделі засвоєння знань до праксеологічного підходу, що найбільш ефективно реалізується в позашкільному просторі. Інтеграція цих ланок забезпечує синергетичний ефект у розвитку адаптивних навичок особистості та подоланні когнітивного дисонансу між теоретичною підготовкою та практичними вимогами соціуму. Навчальна програма базується на модульному принципі та об'єднує фундаментальні основи біології, хімії, географії, фізики й астрономії. Реалізація інтегративного підходу до освітнього процесу в гуртку дозволяє трансформувати накопичений під час уроків «Пізнаємо природу» фактологічний матеріал через призму практико-орієнтованих завдань, експериментів, проєктів, створення моделей процесів та явищ, проведення спостережень та досліджень тощо у системні знання, що забезпечує глибоке розуміння взаємозумовленості природних явищ та становлення світоглядної цілісності учнів. Досвід синергії різних освітніх просторів може бути використаний вчителями для адаптації освітнього процесу під індивідуальні потреби та інтереси кожного учня, мотивації до навчання шляхом використання нестандартних локацій та інструментів, розвитку «м'яких навичок».

Ключові слова: шкільна освіта, позашкільна освіта, інтеграція, природнича компетентність, гурток, шкільна дисципліна «Пізнаємо природу».

Anna TYMCHII

Biology Teacher, Communal Institution of General Secondary Education "Lutsk Lyceum of the Lutsk City Council", Bankova str., 30, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0009-0000-0193-1526

Larisa KOCUN

Candidate of Biological Sciences, Associate Professor at the Department of Botany and Methods of Teaching Natural Sciences, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-002-3202-7561

To cite this article: Tymchii, A., Kocun, L. (2025). Intehratsiia pozashkilnoi ta shkilnoi osvity u formuvanni pryrodnychoi kompetentnosti uchniv [Integration of out-of-school and school education in the formation of students' natural competence]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 91–97, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.6.13>

INTEGRATION OF OUT-OF-SCHOOL AND SCHOOL EDUCATION IN THE FORMATION OF STUDENTS' NATURAL COMPETENCE

The article presents a model of successful integration of school and extracurricular education implemented through the activities of the scientific studio club "Natural Science", which operates at the Volyn Regional Branch of the Junior Academy of Sciences of Ukraine. The club's activities are based on an original curriculum designed to form a comprehensive system of natural science knowledge, engage students in active scientific research, develop their ability to solve complex problems through the integration of knowledge, and master methods for conducting experiments.

The integration of school and extracurricular education is a decisive factor in the formation of key competencies and the successful socialization of students. The functional potential of extracurricular educational institutions makes it possible to eliminate the limitations of individualized learning caused by large class sizes in general education schools. The transformation of the educational paradigm involves a transition from a reproductive model of knowledge acquisition to a praxeological approach, which is most effectively implemented in extracurricular educational settings. The integration of these educational domains provides a synergistic effect in the development of adaptive personal skills and in overcoming cognitive dissonance between theoretical training and the practical requirements of society.

The curriculum is based on a modular principle and combines the fundamental principles of biology, chemistry, geography, physics, and astronomy.

The implementation of an integrative approach to the educational process within the scientific club enables the transformation of the factual material accumulated during the "Discovering Nature" lessons through the prism of practice-oriented tasks, experiments, projects, the creation of models of processes and phenomena, observations and research, etc., into systematic knowledge, which provides a deep understanding of the interdependence of natural phenomena and the formation of students' holistic worldview.

The experience of synergy between different educational environments can be used by teachers to adapt the educational process to the individual needs and interests of each student, motivate them to learn by using non-standard locations and tools, and develop soft skills.

Key words: school education, extracurricular education, integration, natural science competence, scientific club, school subject "Discovering Nature".

Актуальність проблеми. Реформування освітнього простору відповідно до концепції «Нова українська школа» супроводжується зміщенням вектору навчання від академічного теоретизму до формування функціональної грамотності, що забезпечує застосування знань у повсякденному житті. Ефективна реалізація цієї парадигми вимагає синергетичного поєднання різних освітніх середовищ. В цьому аспекті медіатором виступає інтеграція навчання в школі та закладах позашкільної освіти, яка є потужним каталізатором когнітивного розвитку, формування емоційного інте-

лекту, предметних та особистісних компетентностей учнів. Крім того, синергетичний ефект шкільної та позашкільної освіти забезпечує практичну апробацію теоретичних знань та їх конвертацію в індивідуальний досвід учня через безпосередню діяльність. У формуванні природничої компетентності позашкільна освіта відіграє роль практичного майданчика для розширення теоретичних знань та трансформацію їх у фахові та життєві компетенції, забезпечуючи значний освітній результат. Навчальна програма із дисциплін природничої освітньої галузі обмежена жорсткими часо-

вими параметрами, що часто є причиною певної фрагментації природничих знань, котрі не завжди відповідають пізнавальним інтересам учнів. Натомість позашкільна освіта має більш ширші та гнучкіші навчальні програми, що дозволяє значно розширити можливості учня у розумінні цілісної картини світу шляхом впровадження сучасних інноваційних технік та проведення дослідницької діяльності.

Підтвердженням означеним вище парадигм є робота гурта наукової студії «Природознавство», що працює на базі Комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук України».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз стану наукового дискурсу щодо функціонування закладів позашкільної освіти показав його багатоаспектність. Так, теоретико-методологічні засади роботи позашкільля розроблено у працях О. В. Биковської (Биковська, 2008), Мелентьєва О.Б. (Мелентьєв, 10, с.11), Г. П. Пустовіт (Пустовіт, 2005, с.12), Кепша Я. (Кепша, 2011, с.13), Бойко А.Е., Вербицького В.В., Корнієнко А.В., Литовченко О.В. (Бойко, 2020, с.15), Науменко Р. (Науменко, 2012, с.247). Сучасний зміст державного замовлення на вдосконалення системи позашкільної освіти засобами партнерства без бар'єрів розглянуто у статті Шабаєвої Л. (Шабаєва, 2021, с.56). Роль позашкільної освіти у формуванні творчої особистості розкрито у роботі Дмитрієвої О. В. (Дмитрієва, 2024, с.475). Аналітичні матеріали, отримані в результаті опитування педагогів закладів позашкільної освіти та здобувачів освіти, проведене в межах дослідження відділу позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України указує на необхідності переосмислення ролі позашкільної освіти, яке в умовах війни та майбутнього відновлення України стає фундаментом освітньої безпеки (Інтеграція, 2025, с.32). Про інтерес держави до розвитку позашкільної освіти в Україні свідчить прийнята «Концепція розвитку позашкільної освіти 2025-2030 рр.» (Наказ Міністерства освіти і науки України №1314 від 02.10.2025 р.) (Концепція, 2025, с.1).

Мета нашого дослідження – виокремити головні інтеграційні паралелі у методиках роботи гуртка позашкільної наукової студії «Природознавство» та у навчанні інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» в школі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У статті представлена модель успішної інтеграції шкільної та позашкільної освіти, реалізована у роботі гуртка наукової студії «Природознавство», яка працює на базі Волинської обласної Малої академії наук України. Програма гуртка є авторською та побудована на унікальному освітньому контенті, який виходить за межі шкільних підручників «Пізнаємо природу» (Біда, 2023), за якими вчать учні, та орієнтований на завдання підвищеного рівня складності. Програма спрямована на цільову аудиторію учнів 5-6 класів (10-12 років), що є критично важливим віком для формування їх пізнавального інтересу. Навчання в гуртку здійснюється протягом 1 року (72 години на рік), що дозволило змістовно доповнити шкільну програму дисципліни «Пізнаємо природу» (Біда, 2023) без надмірного навантаження на школяра.

Мета програми – систематизація та поглиблення знань учнів у природничій освітній галузі, стимулювання пізнавального інтересу, розвиток логічного, критичного та креативного мислення, оволодіння методиками розв'язання поставлених проблем.

Завданнями програми є формування цілісної системи природничих знань, залучення учнів до активної науково-дослідницької діяльності; розвиток здатності розв'язувати комплексні проблеми шляхом інтеграції знань, опрацювання методик проведення експериментів.

Зміст програми гуртка узгоджено із вимогами Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти (Державний, 2011) та програмою шкільної дисципліни «Пізнаємо природу» для 5-6 класів (Біда, 2023).

Навчальна програма базується на модульному принципі та об'єднує фундаментальні основи біології, хімії, географії, фізики й астрономії. Реалізація інтегративного підходу до освітнього процесу в гуртку дозволяє трансформувати накопичений під час уроків «Пізнаємо природу» фактологічний матеріал через призму практико-орієнтованих завдань, експериментів, проектів, створення моделей процесів та явищ, проведення спостережень та досліджень тощо у системні знання, що забезпечує глибоке розуміння взаємозумовленості природних явищ та становлення світоглядної цілісності учнів.

Використовуючи феноменологічний підхід у навчанні, учні вчать сприймати оточуюче

середовище не як набір ізольованих фізичних, хімічних та біологічних явищ, а як єдину складну систему, де об'єктами дослідження є реальні природні явища та процеси. Методологічну основу діяльності гуртка становить принцип оперативної практичної апробації теоретичних знань, що реалізується через виконання практико-орієнтованих та експериментальних завдань безпосередньо після засвоєння відповідного програмного матеріалу на уроках «Пізнаємо природу». Власне у роботі гуртка спостерігається перехід від репродуктивного навчання до продуктивного, адже учень має широкі можливості самостійно формулювати гіпотезу та проводити експеримент. Гнучкість та адаптивність програми гуртка дозволяє інтегрувати у освітній процес актуальні досягнення науки, застосовувати різноманітні методичні прийоми для отримання високого освітнього результату. Представлення навчальних досягнень гуртківців здійснюється шляхом їх залучення до участі у шкільних конференціях, профільних конкурсах, олімпіадах, зльотах тощо.

Нами експліковано методичні прийоми синергетичної взаємодії шкільного та позашкільного освітніх просторів. Практичний аспект дослідження репрезентує дієвість інтеграційних моделей на прикладі тем уроків із шкільної дисципліни «Пізнаємо природу» та тем гуртка.

Тема уроку: «Клітина». Компонент шкільної програми: вивчення будови мікроскопа, будови клітини, поняття про одноклітинні організми.

Тема гуртка наукової студії: «Методи наукового пізнання». Компонент позашкільної програми: створення власної екосистеми, закріплення навичок моделювання та спостереження за розвитком та життєдіяльністю одноклітинних організмів.

Зміст практичного заняття гуртка: створення власної мікроекосистеми (настою) із сухої трави та ставкової води. Спостереження протягом тижня за змінами у кольорі води, її структурі. Головне завдання – не лише побачити клітину у мікроскопі, а задокументувати поведінку живих організмів, зокрема одноклітинних. Відпрацювання навичок розуміння впливу факторів середовища на живі організми шляхом додавання кристаликів солі або ж зміною рівня освітленості у створеній екосистемі. Аналіз та наочне вивчення явищ хемотаксису

та фототаксису. Результат навчання: учні навчаються збирати дослідний матеріал, моделювати біологічні системи, фіксувати спостереження, формулювати гіпотези системи із залежними умовами.

Тема уроку: «Властивості речовин», «Різноманітність речовин». Компонент шкільної програми: вивчення поняття розчину, розчинника, розчиненої речовини, насиченого розчину; спостереження за створенням перенасиченого розчину

Тема гуртка наукової студії: «Кристали». Компонент позашкільної програми: вирощування монокристалів та вивчення впливу домішок на їхню форму та розміри.

Зміст практичного заняття гуртка: ознайомлення із характеристиками алюмокалієвих галунів або мідного купоросу, аналіз їх характеристик. Визначення найоптимальніших умов для вирощування кристалу (температура, освітлення, вологість); опанування навичок підбору найкращого матеріалу для майбутнього вирощування кристалу. Під час вивчення цієї теми, вихованці гуртка створюють та систематично заповнюють щоденник спостережень, у якому занотовують зміни маси кристалу, описують видозмінені грани, усі візуальні зміни. Результат навчання: учні закріплюють навички проведення наукового експерименту, спостереження та аналізу інформації. Отримані дані експерименту вихованці мають змогу представити на Всеукраїнському конкурсі МАН «Кристали».

Тема уроку: «Забруднення довкілля», «Колообіг речовин». Компонент шкільної програми: проблема забруднення довкілля пластиком, вивчення колообігу речовин, обговорення термін розкладання поліетилену, його похідних, вивчення типів біорозкладних матеріалів.

Тема гуртка наукової студії: «Природа в небезпеці», «Відходи. Утилізація відходів». Компонент позашкільної програми: лабораторне створення біорозкладного матеріалу.

Зміст заняття: навчитися створювати біорозкладні матеріали із побутових відходів. Вихованці працюють у лабораторії, варять суміш з крохмалю, гліцерину та оцту, додають екстракти куркуми або буряка для урізноманітнення продукту. Після створення матеріалу, учні відпрацьовують навички наукового аналізу, який базується на перевірці створеного матеріалу на міцність, еластичність, здатність розчинятися

у воді у порівнянні із звичайним поліетиленовим пакетом. Результат навчання: розвиток критичного мислення в учнів, закріплення відпрацьованих навичок наукового дослідження, яке засноване на перевірці власних гіпотез.

Наведені приклади дозволяють виділити інтегративні паралелі між школою, яка забезпечує необхідний теоретичний фундамент учня та позашкільним закладом, який трансформує ці знання у стійкі навички. Такий підхід дозволяє школярам перейти від пасивного спостереження до активного моделювання природних процесів, перенести акцент із «треба вчити» на «хочу знати». Навчання в гуртку наукової студії не дублює, а навпаки розширює шкільну програму «Пізнаємо природу», сприяє опануванню учнями специфічних понять, стимулює винахідливість, розвиває навички аналізу, порівняння, опису результатів експерименту, що має важливе значення у формуванні не лише природничої, але й дослідницької компетентності. Проведений моніторинг навчальних досягнень учнів засвідчив їх вищий рівень у школярів, які відвідують гурток наукової студії. Крім того, вони демонструють кращі показники операційної грамотності, більш розвинену соціокультурну компетентність.

Емпіричні дані, отримані в ході рефлексивного опитування, демонструють високу оцінку гуртківцями впливу позашкільної діяльності на їхній особистісний потенціал. Поглиблення системи знань вихованців виступає індикатором доцільності використання принципів дитиноцентризму в освітніх програмах. Такий підхід забезпечує виконання ключових вимог

Нової української школи: підготовку критично мислячої особистості, здатної до адаптивної трансформації набутого досвіду у різних життєвих ситуаціях.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Інтегрований підхід у формальному та неформальному навчанні засвідчив його ефективність та результативність, що найчіткіше проявляється через здатність учнів до свідомого відтворення та імплементації раніше набутого досвіду в новому освітньому середовищі. Авторська програма гуртка забезпечує можливість найбільш чітко визначати інтеграційні паралелі, спрямовані на конвергенцію знань у практичні навички учнів, розширити предметне поле шкільної дисципліни «Пізнаємо природу», а її практико-орієнтований характер сприяє формуванню у школярів системного сприйняття природничо-наукової картини світу та оптимізації академічних результатів учнів. Інтеграція шкільного та позашкільного освітнього простору дозволяє подолати «відірваність» шкільних знань від життя, забезпечуючи формування цілісної, компетентної особистості. Подальші наукові розвідки будуть спрямовані на здійснення лонгітюдного моніторингу впливу інтеграції шкільної та позашкільної освіти на навчальні досягнення учнів та їх мотивацію до вивчення природничих наук. Важливим аспектом є розробка індивідуальних освітніх траєкторій для учнів через варіативні модулі авторської програми гуртка, що дозволить глибше персоналізувати процес засвоєння природничих знань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Биковська О. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2008. 470.
2. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закл. заг. серед. освіти. Рекомендована МОН від 12.07.2021 №795. 41 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-roetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Pizn.pryr.5-6-kl.Bida.ta.in.14.07.pdf>
3. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І. Пізнаємо природу: підр. інтегр. курсу для 5-го класу закладів загальної середньої освіти. Київ: ТОВ «Генеза», 2023. 256 с.
4. Біда Д. Д. Пізнаємо природу: підруч. інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ. ТОВ «Вид. дім «Освіта», 2023. 258 с.
5. Бойко А. Е., Вербицький В. В., Корнієнко А. В., Литовченко О. В. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти : методичний посібник. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 223 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723075>
6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>

7. Дмитрієва О. В. Роль позашкільної освіти у формуванні творчої особистості. Український досвід у контексті європейських тенденцій. *Грааль науки*. 43. 2024. С.475–478.
8. Інтеграція змісту позашкільної освіти та позаурочної діяльності для безбар'єрного доступу дітей до якісних освітніх послуг. Препринт (аналітичні матеріали центральним органам виконавчої влади України) / А. Е. Бойко, В. В. Вербицький, А. В. Корнієнко, О. В. Литовченко, В. В. Мачуський; за ред. О. В. Литовченко. Київ: Видавництво «Гене́за», 2025. 40 с.
9. Кепша Я. Теоретико-методичні основи формування конструктивно-технічної компетентності учнів основної школи в умовах позашкільних навчальних закладів : автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2011. 40 с.
10. Мелентьев О.Б. Теория і методика позашкільної освіти. Умань : „АЛМІ, 2013. 182 с.
11. Науменко Р. Державне регулювання розвитку позашкільної освіти в Україні. Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2012. 391 с.
12. Про затвердження концепції розвитку позашкільної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України №1314 від 02.10.2025 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-kontseptsii-rozvytku-pozashkilnoi-osvity>
13. Пустовіт Г. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1–9 класів у позашкільних навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2005. 51 с.
14. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за ред. О. В. Биковської. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2018. 96 с.
15. Шабаєва Л. Удосконалення системи позашкільної освіти засобами партнерства без бар'єрів. *Публічне управління та адміністрування. Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. № 1 (1). 2021. С.55-60.

REFERENCES:

1. Bykovska, O. (2008). *Teoretyko-metodychni osnovy pozashkilnoi osvity v Ukraini* [Theoretical and methodological foundations of out-of-school education in Ukraine] (Doctoral dissertation, 13.00.01). Kyiv.
2. Bida, D. D., Hilberh, T. H., & Kolisnyk, Ya. I. (2021). *Modelna navchalna prohrama "Piznaiemo pryrodu. 5–6 klasy (intehrovanyi kurs)"* [Model curriculum "Exploring Nature. Grades 5–6 (integrated course)"] (Approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine, No. 795, 12.07.2021). <https://mon.gov.ua/static-objects/...>
3. Bida, D. D., Hilberh, T. H., & Kolisnyk, Ya. I. (2023). *Piznaiemo pryrodu: Pidruchnyk intehrovanoho kursu dlia 5 klasy zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Exploring Nature: Textbook of the integrated course for Grade 5]. Heneza.
4. Bida, D. D. (2023). *Piznaiemo pryrodu: Pidruchnyk intehrovanoho kursu dlia 6 klasy zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Exploring Nature: Textbook of the integrated course for Grade 6]. Osvita.
5. Boiko, A. E., Verbytskyi, V. V., Korniienko, A. V., & Lytovchenko, O. V. (2020). *Modernizatsiia orhanizatsii osvitnoho protsesu v zakladakh pozashkilnoi osvity: Metodychni posibnyk* [Modernization of the educational process in out-of-school institutions: Methodical guide]. Imeks-LTD. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723075>
6. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011). *Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity* [State standard of basic and complete secondary education] (Resolution No. 1392, 23.11.2011). <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>
7. Dmytriieva, O. V. (2024). *Rol pozashkilnoi osvity u formuvanni tvorchoi osobystosti: Ukrainyskyi dosvid u konteksti yevropeiskykh tendentsii* [The role of out-of-school education in forming a creative personality: Ukrainian experience in the context of European trends]. *Hraal nauky*, 43, 475–478.
8. Boiko, A. E., Verbytskyi, V. V., Korniienko, A. V., Lytovchenko, O. V., & Machuskyi, V. V. (2025). *Intehratsiia zmistu pozashkilnoi osvity ta pozaurochnoi diialnosti dlia bezbar'ernoho dostupu ditei do yakisnykh osvitnikh posluh* [Integration of out-of-school education content and extracurricular activities for barrier-free access of children to quality educational services] (Preprint; O. V. Lytovchenko, Ed.). Heneza.
9. Kepsa, Ya. (2011). *Teoretyko-metodychni osnovy formuvannia konstruktivno-tekhnichnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly v umovakh pozashkilnykh navchalnykh zakladiv* [Theoretical and methodological foundations of forming constructive-technical competence of secondary school students in out-of-school institutions] (Doctoral thesis abstract, 13.00.02). Kyiv.
10. Melentiev, O. B. (2013). *Teoriia i metodyka pozashkilnoi osvity* [Theory and methodology of out-of-school education]. ALMI.
11. Naumenko, R. (2012). *Derzhavne rehuliuвання rozvytku pozashkilnoi osvity v Ukraini* [State regulation of out-of-school education development in Ukraine]. Institute of the Gifted Child, NAPS of Ukraine.
12. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2025). *Pro zatverdzhennia kontseptsii rozvytku pozashkilnoi osvity* [On approval of the concept for developing out-of-school education] (Order No. 1314, 02.10.2025). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-kontseptsii-rozvytku-pozashkilnoi-osvity>

13. Pustovit, H. (2005). Teoretyko-metodychni osnovy ekolohichnoi osvity i vykhovannia uchniv 1–9 klasiv u pozashkilnykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodological foundations of ecological education and upbringing of grades 1–9 students in out-of-school institutions] (Doctoral thesis abstract, 13.00.07). Ternopil.

14. Bykovska, O. V. (Ed.). (2018). Stratehiia rozvytku pozashkilnoi osvity [Strategy for the development of out-of-school education]. IVC ALKON.

15. Shabaieva, L. (2021). Udokonalennia systemy pozashkilnoi osvity zasobamy partnerstva bez barieriv [Improving the system of out-of-school education through barrier-free partnership]. Publichne upravlinnia ta administruvannia. Visnyk Dniprovs'koi akademii nepererвної osvity, 1(1), 55–60.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025